

Gramsci'nin politik düşüncesini Almancaya bile ancak 30 yıl önce çevrilen "Hapishane Defterleri"ne dayanarak inceleyen bir kitap okuyorum.

On cilt olarak yayınlanan Hapishane Defterleri anlaşılması zor bir kitap. Gramsci bunları sağ olarak çıkamadığı 11 yıllık hapishane hayatı boyunca yazmış ve daha sonra üzerinde çalışmayı planlıyormuş ama olmamış. Hapishane Defterleri fragmanlar tarzında metinler içeriyor, bunların arasında bağlantı kurup, bir anlamda düzenleyerek okumak gerekiyor. Kitap bu çeşit bir okumaya giriş iddiasını taşıyor.

Yazarın Gramsci'yi İtalyancadan okuduğunu Türkler için belirtmek gerekli olabilir çünkü bizde önemli bir teorisyen genellikle başka dilden okunur ya da başka dilden çevrilmiştir. Mesela Marx-Engels yıllarca Almancadan değil İngilizceden veya Fransızcadan çevrildi. Yazarın metni çift çeviriyle bozulmuyorsa ya da karışık bir ifadeye sahip değilse bu durum önemli sorun yaratmayabilir ama Gramsci için böyle değildir.

Daha ilk sayfalarda üç önemli belirlemeyle karşılaştım.

İlki, yazara aittir: "Gramsci'den çok alıntı yapılır ama okunmaz."

Aynen böyledir. Gramsci'nin yapıtlarının büyük bölümünü okuyan çok azdır; praxis felsefesi, hegemonya teorisi konularında çok alıntı yapılır.

Ben de on cildi okumayı düşünmüyorum. 1920'li yıllardaki işçi hareketi incelemesi bugün anlam taşımıyor, keza uluslararası durum da böyledir. İtalyan faşizmi üzerine sonraki yıllarda daha kapsamlı başka incelemeler yayınlandı.

İkincisi, Gramsci'ye aittir. Bir teorisyenin –Marx kastediliyor- entelektüel gelişme tarihinin incelenmesine büyük önem veriyor. Bu amaçla yazmış olduğu bugün pek de önemli olmayan yazıların bile okunması gerektiğini ve entelektüel olarak asıl gelişme yönüyle yazılarındaki yan belirlemelerin ayrılması gerektiğini belirtiyor.

Bu da, Marx'taki her belirlemeyi ciddiye alırsanız olmaz, anlamına gelmektedir.

Bazı belirlemeler günün icabıdır ve gelip geçer, asıl olan entelektüel gelişmedeki temel özellikler, bunların nereden çıktığı ve nasıl evrimleştikleridir.

Üçüncü belirleme ise 6 Mart 1924'te eşine yazdığı mektupta yer alıyor.

Sardunya doğumlu olan ve çocukluğu yoksulluk içinde geçen Gramsci burjuvaziden nefret ediyor çünkü okuyabildiği sınıflarda notları çok iyi olmasına rağmen ailesinin maddi durumu nedeniyle çalışmak zorundadır ve liseyi bile bitiremiyor.

Gramsci'nin babası ve annesi zamanın İtalya koşullarına göre ortalamanın üzerinde okumuş insanlar. Mesela annesi okuma-yazma biliyor ki, Sardunya'daki kadınlarda o yıllarda az rastlanan bir özelliktir.

Zenginlere olan tepkisi Gramsci'yi Marx'a ve oradan da işçi sınıfının mücadelesine götürüyor. Eşine yazdığı mektupta kendisine sürekli şunu sorduğunu belirtiyor: insanın içlerinden hiç birisini –ailem dahil- sevmediği bir topluluğa bağlanması mümkün müdür? İnsanın hiçbir üyesini gerçekten sevmediği bir topluluğu sevmesi mümkün müdür?

Çok sayıda sosyalist için geçerli olan bu soruyu Gramsci açıkça sormuş. Neyse ki mektupları saklanmış ve daha sonra yayınlanmış.

Gramsci “batı marksizmi” de denilen akımın en önemli teorisyeni sayılır. Ekim devriminin neden batıda gerçekleşemeyeceğini hegemonya teorisi çerçevesinde açıklar. Devlet batı ülkelerinde

büyük oranda zor aygıtı olmaktan ileride özelliklere sahiptir. Bu anlayış daha sonra Althusser tarafından "Devletin ideolojik aygıtları" kitabında geliştirilmiştir.

Gramsci'nin hegemonya anlayışını bilmeyen, devlet teorisini de bilmez, denilebilir.

Bu bağlamda Gramsci, Marx-Engels'i tekrarlamaz.

Sosyalist harekete şöyle bir bakın: işçilerin arasından çıkmış kaç tane sosyalist vardır? Bu sosyalistlerin bir bölümü de sendikacıdır. Muhtemelen bir zamanlar işçiydiler ama sonra bağları gevşemiştir.

Halk savaşını savunan ve kırlarda gerilla savaşına giren kaç kişi köylü kökenlidir?

1984'e kadar hemen hiç birisi değildi denilebilir.

Sosyalistler arasında romantik bir işçi sınıfı sevgisi vardır. O sevilen ve değişik özellikler yakıştırılan işçi sınıfıyla, gerçekteki sınıf birbirinden farklıdır. O kadar farklıdır ki, sosyalist olduktan ve hatta ağır bedeller ödedikten sonra bu sınıfı tanıyanlar arasında büyük hayal kırıklığı yaşayanlar az olmamıştır.

Bu işçi sınıfı devrimcilerinin üstelik bilinçli olanlarını, DİSK'li sendikacıları, 12 Eylül sonrasında İstanbul'dan biliyorum. Cunta teslim ol çağrısı yapınca hepsi Davutpaşa kışlasının önünde sıraya girmişti. Mesai bitince kayıt yaparak gözaltına alan askerler sıra gelmeyenlere sonraki gün için sıra numarası veriyordu.

12 Mart 1971'den sonra Ankara'da sıkı şekilde arananlar arasında irtibat sağlanması görevinde çalışanlardan birisiydim. Yakalanmalar olunca, bir süre ortadan kaybolmam istendi ve ben de üçüncü sınıfta zorunlu olan staja başvurdum. Ankara'da ordunun Ana Tamir Fabrikası'nda staj yaptım. Hiç mecbur olmadığım halde işçilerle birlikte akü üretiminde birlikte çalıştım. Çalışma şartları rezaletti. Önümde tezgah, arkamda kaynayan kurşun kazanı vardı. Bu şartlarda her gün

çalıştım. İşçiler beni pek sevdiler, ODTÜ öğrencisi, geleceğin mühendisi işçilerle birlikte çalışıyordu. Molalarda sohbetlerimiz oldu ve toprak reformunun gerekli olduğunu savunan beni ihbar ettiler.

Oradaki subaylar bana, sen iyi birisin ama çeneni tut, diyeceklerdi.

Bambaşka nedenlerle sosyalist oldum ve buna devam ettim...

İşçilerin özelliklerini halktan ayrı görmedim.

Ne yani kadın cinayetlerinde, çocukların cinsel istismarında, toplumun her yayını sarmış şiddette, doğa katliamında, dolandırıcılığın her çeşidinde işçiler bulunmuyor mu?

Önemli oranda bulunuyorlar.

Sosyalist olmak aynı zamanda halkı değiştirme mücadelesidir.

O halka hayran olduğunuzda, zamanla sizi de kendisine benzetecektir, hiç şüpheniz olmasın...

Bu nedenle halka ve de işçilere ters düşmekten çekinmeyin, koşulları dikkate alarak da olsa kendinizi dayatmaktan geri durmayın...

Bu ülkede dini duygular her zaman güçlüydü. Bunları açık olarak ilk reddedenler Deniz Gezmiş ve arkadaşları olmuştu. İdamları öncesinde dini telkin istemediler ve zamanın değişik gazeteleri bunu manşetten duyurdu.

Bu ülkede Deniz Gezmiş'i bilmeyen yoktur, sevmeyen de azdır.

Bu sadece bir örnektir ve demek ki olabiliyormuş...

Halkın geçerli değer yargılarına uysaydım çoktan az çok tanınmış bir kimyacı ve profesör olmuştum...

Bu hayatı yaşamak istemedim...

Kendi seçtiğim hayatı yaşadım ve bundan da hiç pişman değilim...

Sosyalist olmak kendini ve dünyayı değiştirmek mücadelesidir ve bunu yapanların çoğunluğunun işçi olması da gerekmez. Hiçbir devrimde böyle olmamıştır.

Bunu yapmayı isteyen, bedel ödemeye hazır olan insan sayısı da az değildir.

Bu tür insanlar birbirlerini genellikle severler...